

Redaktor
Prof. dr Momčilo Milisavljević

Položaj i uloga javnih preduzeća u Srbiji

Beograd, 1995.

POLOŽAJ I ULOGA JAVNIH PREDUZEĆA U SRBIJI

Redaktor

Prof. dr Momčilo Milisavljević

Beograd, 1995.

Izdavač

INSTITUT EKONOMSKIH NAUKA, BEOGRAD

Beograd, Zmaj Jovina 12
Tel.: 622-357, Faks: (011) 181-471

Za izdavača

Generalni direktor
Prof. dr Tomislav Popović

Recenzenti

Prof. dr Dragan Kostić
Prof. dr Dušan Zdravković

Urednik

Mr Milan Živković

Tehnički urednik

ing. Borivoje Ušćumlić

Kompjuterska obrada

Zorica Božić
Slobodan Stamenković

Korektura:

Ljubica Martinović, Vesna Švabić

Dizajn korica

Zorica Kijevčanin-Milošević

Štampa

“Goragraf”, Beograd

ISBN 86-80315-19-2

SADRŽAJ

PREDGOVOR.....	11
<i>Prof. dr Momčilo Milisavljević</i>	
JAVNO PREDUZEĆE: KARAKTERISTIKE I PERFORMANSE	14
Osobnosti javnog preduzeća.....	14
Ekonomska obeležja javnih preduzeća u tržišnoj privredi.....	16
Ocena performansi javnih preduzeća	17
Privatizacija i deregulacija.....	20
Prestrukturiranje javnih preduzeća	22
<i>Prof. dr Tomislav Popović</i>	
ŠTA JE JAVNI INTERES U SAVREMENOM JAVNOM PREDUZEĆU (ULOGA I ORGANIZACIJA JAVNIH PREDUZEĆA U BITNO IZMENJENOM MEĐUNARODNOM RAZVOJNOM I TRŽIŠNOM OKRUŽENJU).....	25
Neka obeležja savremenog razvojnog i međunarodnog ambijenta u kojem se vrše (javne) funkcije javnih preduzeća.....	25
Organizaciono-upravljачke, svojinske i razvojne koordinate savremenog javnog preduzeća u funkciji javnog interesa	30
<i>Dr Blagoje Paunović</i>	
ZNAČAJ I OSNOVNE KARAKTERISTIKE JAVNIH PREDUZEĆA U SAVRE- MENIM PRIVREDAMA.....	36
Pojam i vrste	36
Delatnost javnih preduzeća	38
Značaj i neophodnost osnivanja javnih preduzeća	39
Regulisanje javnih preduzeća.....	40
Efikasnost javnih preduzeća.....	42
<i>Prof. dr Petar Jovanović</i>	
INVESTIRANJE U RAZVOJ JAVNIH PREDUZEĆA.....	46
Javna preduzeća u svetu i kod nas	47
Osnovne karakteristike ulaganja u javna preduzeća	50
Priprema i ocena investicionih projekata u javna preduzeća	52
Zaključak.....	55
<i>Dr Dragiša Grozdanović</i>	
VALORIZACIJA EKONOMSKE EFIKASNOSTI JAVNIH PREDUZEĆA	57

Elementi ekonomske efikasnosti preduzeća u tržišnoj privredi.....	58
Kriterijumi razvoja proizvodnih snaga.....	59
Efikasnost javnih preduzeća.....	63
Valorizacija ekonomske efikasnosti sa stanovišta preduzeća	63
Valorizovanje ekonomske efikasnosti sa stanovišta društva	69
Zaključna razmatranja.....	72

Dr Žarko Radovanović

AKTIVIRANJE UNUTRAŠNJIH REZERVU U KORIŠĆENJU RASPOLOŽIVIH RESURSA U JAVNIM PREDUZEĆIMA.....	73
Uloga i značaj javnih preduzeća u razvoju privrede i društva u celini.....	74
Suština i značaj unutrašnjih rezervi u korišćenju svih raspoloživih resursa u javnim preduzećima.....	75
Osnovni oblici unutrašnjih rezervi u preduzećima	76
Diferenciranje unutrašnjih rezervi prema osnovnim faktorima procesa rada.....	76
Diferenciranje unutrašnjih rezervi prema vremenu i finansijskim sredstvima za njihovo aktiviranje	77
Osnovni faktori boljeg korišćenja raspoloživih resursa u preduzećima	77
Konkretna mere i aktivnosti u vezi aktiviranja unutrašnjih rezervi u javnim preduzećima	78
Zaključno razmatranje konkretne problematike.....	79

Prof. dr Vojislav Vučenović

STRUKTURA I ORGANIZACIJA JAVNIH PREDUZEĆA	81
Pristup.....	81
Opšte i posebno u organizovanju	81
Geneza oblika organizovanja organizacija.....	82
Ekonomska dimenzija organizacija	83
Posebnosti javnih preduzeća	83
Konstituisanje organizacione strukture.....	84
Struktuiranje organizacionih sistema.....	84
Ograničenja u struktuiranju javnih preduzeća.....	85
Koncentracija i centralizacija struktura javnih preduzeća	85
Decentralizacija i integracija struktura javnih preduzeća.....	86
Raazgraničenje funkcija u javnim preduzećima.....	86
Raščlanjavanje i usmeravanje procesa	87
Vlasništvo i upravljanje javnim preduzećima	87
Konstituisanje direkcija javnih preduzeća.....	88
Autonomnost organizacionih delova	88
Kritička analiza prakse	88
Težnja za monopolizmom	89

Zloupotreba društvenih investicija	89
Sukobi sa korisnicima i društvenim organima.....	89
Neminovnost kvalitativnih promena.....	90
Holističko sistemski koncept organizacije	90
Nova filozofija organizovanja	90
Sistemska modeliranje organizacije.....	91
Strategije razvoja menadžmenta.....	91
Razvoj inovacionih procesa.....	91
Zaključak.....	92
<i>Mihajlo Rabrenović</i>	
ELEMENTI STRATEŠKOG MENADŽMENTA U JAVNIM PREDUZEĆIMA	92
O "Public" i "Private" menadžmentu.....	92
O strateškom menadžmentu.....	94
O elementima strateškog menadžmenta.....	94
Zaključna razmatranja.....	97
<i>Dr Tihomir Radovanović</i>	
REGULISANJE INTERNIH EKONOMSKIH ODNOSA U JAVNIM PREDUZEĆIMA	98
Polazne istraživačke osnove	98
Nužne modelske pretpostavke	99
Idejni pristup modelu	99
Globalna struktura modela	100
Opravdanost primene modela.....	102
<i>Mr Marijana Vidas-Bubanja</i>	
ELEKTRONSKA RAZMENA PODATAKA (EDI) I JAVNA PREDUZEĆA.....	103
Odluke savremenog ekonomskog okruženja i javna preduzeća	103
Značaj informacionog sistema preduzeća	104
Šta je EDI, ko ga uvodi i zašto?	104
EDI standardi	106
EDI i javna preduzeća.....	106
Telekomunikacije jedan od osnovnih elemenata EDI tehnologije.....	107
EDI i PTT sistem Jugoslavije.....	108
EDI i javni transporter.....	110
JŽ u EDI okruženju.....	111
EDI i Evropska Unija	113
Program Unije na realizaciji trans-evropske mreže za prenos podatka	114

Zaključak	115
<i>Mr Milan O. Živković</i>	
NAUČNE, TEHNOLOŠKE I POSLOVNE INFORMACIJE O JAVNIM PREDUZEĆIMA	118
Baze i banke podataka	119
NTP informacije o javnim preduzećima.....	120
Baze podataka o javnim preduzećima.....	121
Ostali izvori informacija	126
Zaključak	127
<i>Dr Stevan Lilić</i>	
POLOŽAJ I ZAŠTITA GRAĐANA U ODNOSU NA JAVNA PREDUZEĆA.....	129
<i>Mr Dobrosav Milovanović</i>	
ODNOS GRAĐANA I JAVNIH SLUŽBI	139
<i>Dr Jelica Minić</i>	
ULOGA DRŽAVE I JAVNOG SEKTORA U NOVOINDUSTRIJALIZOVANIM ZEMLJAMA.....	149
Država u službi biznisa.....	149
Uloga javnog sektora.....	152
Tajvan.....	154
Južna Koreja	157
Zaključak	161
<i>Dr Milenko Petrović</i>	
PRIVREDNO-SISTEMSKI ZNAČAJ JAVNOG SEKTORA U SAVREMENOJ TRŽIŠNOJ PRIVREDI - PRIMER NEMAČKE I SAD	164
Uzroci pojave državnog intervencionizma u tržišnoj privredi.....	164
Osnovne karakteristike pristupa državnom intervencionizmu u Nemačkoj i SAD.....	167
Obim i dometi javnog sektora.....	171
<i>Mr Dragana Bogdanović</i>	
EFIKASNOST JAVNIH PREDUZEĆA - NEKA ISKUSTVA NEMAČKE	178
<i>Mr Slavenko Grgurević</i>	
JAVNA PREDUZEĆA I TRŽIŠTE ENERGIJE U RAZVIJENIM ZEMLJAMA I ZEMLJAMA U TRANZICIJI.....	186
Globalno tržište energije - osnovna skica	186
Javna preduzeća i decentralizacija proizvodnje energije.....	187

Tržište industrijske energetike - uslovi, potencijali, efekti	189
Energetska politika: moć tržišta i uloga države. Neki aspekti	190
Umesto zaključka.....	192

Dr Đorđe Petrović

ISKUSTVA I STRATEŠKI PRAVCI RAZVOJA JAVNOG PREDUZEĆA NIS - NAFTNA INDUSTRIJA SRBIJE	196
Osnovna morfološka obeležja sistema	196
Pravci neophodnih promena NIS-a.....	200
Ovladavanje poslovnim polugama od stane NIS-a.....	200
Delatno, proizvodno-razvojno usmerenje.....	202
Novo svojinsko profiliranje NIS-a	203
Organizaciono-funkcionalno akomodiranje NIS-a na sistemske, delatne i svojinske promeme.	204

Panto Urošević

PROBLEMI I SMERNICE DALJEG RAZVOJA JP PTT SAOBRAĆAJA "SRBIJA"206	
Bugarska.....	208
Mađarska.....	209
Rumunija.....	210
Poljska	211
Stanje i problemi u našoj zemlji.....	212
Smernice i preduslovi za realizaciju ciljeva razvoja telekomunikacija	215
Finansiranje	215
Naučno tehnička saradnja na međunarodnom i domaćem planu	216
Regulacija PTT sistema	217
Organizacione mere	217

Milan Vukotić

SAVREMENO POZICIONIRANJE POŠTE U DRUŠTVU	218
Pošta i Država.....	219
Istoriski odnos	219
Tradicionalno pozicioniranje.....	220
Savremeni trendovi.....	221
Komercijalizacija Pošte.....	222
Funkcionisanje => privređivanje.....	222
Finansiska samodovoljnost.....	223
Međunarodna integracija	224
Pošta i Telekomunikacije	225
Međusobni odnosi	225
Zajednički razvoj	225
Razlozi za razdvajanje.....	226
Ciljevi razdvajanje	228

Modaliteti razdvajanja.....	228
Moguće strategije u odnosu na Poštu	229
Strategija Pošte.....	229
Strategija PTT sistema	230
Strategija Države	231
"Dobitna kombinacija".....	231
<i>Čedomir Dobrijević i Ljubo Mačić</i>	
AKTUELNO STANJE I PROBLEMI RAZVOJA ELEKTROPRIVREDE SRBIJE.....	234
Elektroprivreda Srbije danas.....	234
Promene u uslovima rada i razvoja EPS-a u periodu i nakon raspada SFRJ	234
Prognoza potrošnje električne energije i elektroenergetske prilike u narednom periodu	236
Razvoj, revitalizacije i modernizacije kapaciteta	238
Saradnja sa drugim elektroprivredama	240
Modaliteti finansiranja razvoja elektroprivrede.....	240
Elektroprivreda u funkciji multiplikatora ukupnog razvoja	243
<i>Mr Aca Marković</i>	
MOGUĆI PRAVCI TRANSFORMACIJE ORGANIZACIONE STRUKTURE JP "ELEKTROPRIVREDA SRBIJE"	245
Formiranje organizacione strukture	245
Paradigmatski model organizacione strukture preduzeća u infrastrukturi.....	246
Faktori organizacione strukture i njihov uticaj na izbor modela	247
Funkcionisanje organizacione strukture EPS-a.....	250
Pravci mogućih promena organizacione strukture EPS-a	252
<i>Olivera Dolić i Vojin Trifunović</i>	
NEKA OTVORENA PITANJA IZ PRAKSE JAVNIH PREDUZEĆA ZA DISTRIBUCIJU ELEKTRIČNE ENERGIJE	256
Neke karakteristike položaja javnih preduzeća	257
Organizacija elektroprivrede	259
Pravna priroda odnosa elektrodistributivno javno preduzeće - potrošač u trenutku nastajanja i u toku njegovog trajanja	261
Finansiranje izgradnje elektroenergetskih objekata	262
<i>Dr Milan Vujičić</i>	
POSLOVNO PRESTRUKTURIRANJE JAT-A U NOVIM USLOVIMA	265

Aktuelna situacija u vazdušnom saobraćaju u svetu i Evropi.....	265
Mesto JAT-a u postojećim kretanjima	267
Unutrašnje prestruktuiranje JAT-a kao osposobljavanje za nove uslove	268
Povezivanje sa stranim prevoznicima	272
Svojinsko povezivanje	273
Povezivanje kapaciteta i podela rada.....	274
Drugi oblici povezivanja.....	274
Predlozi za državnu politiku u ovoj oblasti.....	275

Prof. dr Vladan Božić i Milan Grujić

ANALIZA I OCENA EKONOMSKOG POLOŽAJA I POSLOVANJA

JŽTP "BEOGRAD".....	277
Stanje kapaciteta	278
Infrastruktura	278
Mobilni kapaciteti.....	279
Obim rada i tržišna pozicija ŽTP "Beograd"	280
Finansijski rezultati poslovanja	281
Dugovanja i potraživanja ŽTP "Beograd" u 1994. godini	283
Investicije.....	284
Zaposlenost	285
Prioriteti i pravci u razvojnoj i tekućoj poslovnoj politici	286

Dr Slobodan Vučićević

UNAPREĐENJE ORGANIZACIJE ŠUMARSTVA SRBIJE U FUNKCIJI RAZVOJA PRIVREDE I ŽIVOTNE SREDINE.....

.....	290
Značaj šuma i šumskih područja	291
Uloga šume u privrednom razvoju.....	291
Šuma i životna sredina u Srbiji	292
Stanje šuma, potencijalne mogućnosti i mere za postizanje ciljeva	293
Organizovanost šumarstva u Srbiji	294
Organizovanost do formiranja javnih preduzeća (1991.).....	294
Sadašnja organizovanost šumarstva.....	295
Javno preduzeće "Srbijašume" - delatnost, organizacija, kadrovi	295
Delatnost	295
Organizaciona struktura.....	296
Kadrovi.....	297
Poslovno i organizaciono prestruktuiranje u JP "Srbijašume"	298
Zaključna razmatranja.....	301

Prof. Dr Dušan Jović, dr Milan Medarević i dr Slobodan Vučićević

ZNAČAJ ŠUMA I ŠUMSKIH PODRUČJA ZA RAZVOJ SRBIJE.....	303
Sadašnje stanje šuma i mogućnost korišćenja.....	304
Popravka zatečenog stanja šuma	307
<i>Dr Jelka Adamović</i>	
KOMUNALNA JAVNA PREDUZEĆA U STRATEGIJI RAZVOJA	
GRADOVA SRBIJE	309
Javno gradsko zelenilo.....	310
Isporučivanje vode, odvođenje i prečišćavanje otpadnih voda	313
Javna gradska čistoća.....	316
Određeni problemi vezani za razvoj komunalnih delatnosti.....	317

PREDGOVOR

Monografija "Položaj i uloga javnih preduzeća u Srbiji" je rezultat istraživanja na makro projektima iz područja ekonomije koje finansira Ministarstvo za nauku i tehnologiju Srbije i doprinosa rukovodilaca i stručnjaka iz javnih preduzeća. Poseban doprinos dali su istraživači na makro projektu "Strategija razvoja preduzeća u tržišnoj privredi".

Javna preduzeća imaju veoma značajno mesto u privrednoj strukturi Srbije po učešću u bruto nacionalnom proizvodu i zaposlenosti. Od efektivnosti i efikasnosti ovih preduzeća u mnogome zavise performanse ukupne privrede i podmirenje potreba potrošača i građana javnim dobrima i uslugama.

Monografija odgovara na nekoliko esencijalnih pitanja, koja se uvek pokreću u svim raspravama o javnim preduzećima. Pre svega, koje su to osnovne odrednice javnih preduzeća koje determinišu kako njihov status i organizaciju, tako i performanse. Osobnostima u načinu funkcionisanja javnih preduzeća posvećena je posebna pažnja. U fokusu su značajne upravljačke odluke koje se, kako kratkoročno tako i dugoročno, odražavaju na rezultate njegove aktivnosti. Kao jedan od osnovnih razloga postojanja javnih preduzeća koji se navodi u ekonomskoj teoriji je dobrobit potrošača. Položaju i zaštiti građana u odnosu na javna preduzeća posvećena je posebna pažnja. Međunarodna iskustva sa javnim preduzećima od neposredne su koristi kada se zauzimaju stavovi o mestu i ulozi javnih preduzeća u našoj privredi. U monografiji se raspravlja o iskustvima kako privredno razvijenih, tako i tzv. novoindustrijalizovanih zemalja.

Dobar deo studije posvećen je analizi poslovnih iskustava naših javnih preduzeća. Problemi sa kojima se suočavaju i pristupi u njihovom rešavanju, veoma su reljefno dati. Akcenat ja na strategijskim pravcima daljeg razvoja i organizacionim promenama.

Autori su:

Dr Momčilo Milisavljević

(Javno preduzeće: karakteristike i performanse)

Dr Tomislav Popović

(Šta je javni interes u savremenom javnom preduzeću)

Dr Blagoje Paunović

(Značaj i osnovne karakteristike javnih preduzeća u savremenim privredama)

Dr Petar Jovanović

(Investiranje u razvoj javnih preduzeća)

Dr Dragiša Grozdanović

(Valorizacija ekonomske efikasnosti javnih preduzeća)

Dr Žarko Radovanović

(Aktiviranje unutrašnjih rezervi u korišćenju raspoloživih resursa u javnim preduzećima)

Dr Vojislav Vučenović

(Struktura i organizacija javnih preduzeća)

Mihajlo Rabrenović

(Elementi strateškog menadžmenta u javnim preduzećima)

Dr Tihomir Radovanović

(Regulisanje internih ekonomskih odnosa u javnim preduzećima)

Mr Marijana Vidas-Bubanja

(Elektronska razmena podataka (EDI) i javna preduzeća)

Mr Milan Živković

(Naučne, tehnološke i poslovne informacije o javnim preduzećima)

Dr Stevan Lilić

(Položaj i zaštita građana u odnosu na javna preduzeća)

Mr Dobrosav Milovanović

(Odnos građana i javnih službi)

Dr Jelica Minić

(Uloga države i javnog sektora u novoindustrijalizovanim zemljama)

Dr Milenko Petrović

(Privredno-sistemska značaj javnog sektora u savremenoj tržišnoj privredi - primer Nemačke i SAD)

Mr Dragana Bogdanović

(Efikasnost javnih preduzeća - iskustva Nemačke)

Mr Slavenko Grgurević

(Javna preduzeća i tržište energije u razvijenim zemljama i zemljama u tranziciji)

Dr Đorđe Petrović

(Iskustva i strateški pravci razvoja javnih preduzeća NIS - Naftna industrija Srbije)

Panto Urošević

(Problemi i smernice daljeg razvoja JP PTT saobraćaja "Srbije")

Milan Vukotić

(Savremeno pozicioniranje pošte u društvu)

Čedomir Dobrivojević i Ljubo Mačić

(Aktuelno stanje i problemi razvoja Elektroprivrede Srbije)

Mr Aca Marković

(Mogući pravci transformacije organizacione strukture JP "Elektroprivreda Srbije")

Olivera Dolić i Vojin Trifunović

(Neka otvorena pitanja iz prakse preduzeća za distribuciju električne energije)

Dr Milan Vujičić

(Poslovno prestrukturiranje JAT-a u novim uslovima)

Dr Vladan Božić i Milan Grujić

(Analiza i ocena ekonomskog položaja i poslovanja JŽTP "Beograd")

Dr Slobodan Vučićević

(Unapređenje organizacije šumarstva Srbije)

Dr Dušan Jović, dr Milan Medarević i dr Slobodan Vučićević

(Značaj šuma i šumskih područja za razvoj Srbije)

Dr Jelka Adamović

(Komunalna javna preduzeća u strategiji razvoja gradova Srbije)

Najveći deo posla na organizovanju istraživanja i publikovanju monografije obavljen je od strane Instituta ekonomskih nauka iz Beograda. Privredna komora Srbije pomogla je organizovanje skupa na kome se raspravljalo o rezultatima istraživanja prezentiranih u monografiji.

Očekujemo da će monografija poslužiti kao solidna osnova za raspravu i izvođenje zaključaka o stanju i perspektivi javnih preduzeća u privredi Srbije.

Beograd, maj 1995.

R e d a k t o r

Prof. dr Momčilo Milisavljević